

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

TÜRKÇE A DERSİ

UZUN TEZİ

KİM Kİ BU ZÜBÜK?

Danışmanın Adı- Soyadı: Emine GÜLTEKİN

Öğrencinin Adı- Soyadı: Irmak ÇUBUKÇU

Diploma Numarası: D11029-0042

Sözcük Sayısı: 3613

Araştırma Sorusu: Aziz Nesin'in "Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt" adlı romanındaki odak figürün ailedeki ve toplumsal yapıdaki bozukluklardan yararlanarak önem kazanması nasıl işlenmiştir?

ÖZ

Uluslararası Bakolorya Diploma Programı Türkçe A Dersi kapsamında, uzun tez olarak hazırlanan bu çalışmada, Aziz Nesin'in "Zübük/Kağrı Gölgesindeki İt" adlı yapıtındaki odak figürün ailedeki ve toplumsal yapıdaki bozukluklardan yararlanarak önem kazanmasının hangi dil ve anlatım özelliklerinden yararlanarak oluşturulduğu incelenmiştir. Çalışmanın giriş bölümünde, odak figürün kimlik oluşumunun temeline, davranışlarının sebebine ve yapıtta kullanılan izleklere yer verilmektedir. Gelişme bölümünde, aile yapısındaki ve toplumsal alandaki bozukluklar açıklanmakta, yeri geldiğinde yapıta bağlanıp alıntılar verilmektedir. Alt başlıklarda detaya inilmiş, bu bozuklukların temeli ve nasıl giderilebileceği neden-sonuç ilişkisi kurularak anlatılmıştır. Sonuç bölümünde, odak figürün önem kazanmasının sebebi olarak, aslında bütün insanların içinde biraz "Zübüklük" olduğu yargısına ulaşılmıştır. Yapıt; aile ve toplum yapısındaki bozuklukların bireyler üzerindeki etkisini, bireylerin birbirleri arasındaki ilişkileri üzerinden kurguladığı, bireylerin davranışlarındaki bozuklukların temeline indiği ve bu bozuklukların nasıl giderilebileceğine dair çözüm arayışları düşündürdüğü için önemli görülmüş ve seçilmiştir. Bireylerin davranışlarındaki aksaklıkların, sınıf atlama kaygısı, manevi değerlerin kaybı, kadına değer verilmemesi, cehalet, yoksulluk, rüşvet ve iltimas gibi etkenlerden kaynaklandığı görülmüştür.

Sözcük Sayısı: 156

İÇİNDEKİLER:

GİRİŞ	4
A. AİLE YAPISINDAKİ BOZUKLUKLARIN BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	6
1. Aile yapısındaki bozukluklar	6
a. Sınıf atlama kaygısı	7
b. Manevi değerlerin kaybı	8
c. Kadına değer verilmemesi	10
B. TOPLUMSAL ALANDAKİ BOZUKLUKLARIN BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	12
B.1. Sosyal yaşantıdaki bozukluklar	12
a. Cehalet	13
b. Yoksulluk	15
B.2. Bürokratik alandaki boşluklar	15
a. Rüşvet ve iltimas	16
SONUÇ	19
KAYNAKÇA	21

Araştırma Sorusu: Aziz Nesin'in "Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt" adlı romanındaki odak figürün ailedeki ve toplumsal yapıdaki bozukluklardan yararlanarak önem kazanması nasıl işlenmiştir?

GİRİŞ:

Toplumda yaşayan bireylerin yaşam şartları birbirinden farklılık gösterir. İyi yaşam şartlarında yaşayan bireyler toplumda güç, otorite ve itibara sahip olmalarıyla toplumdaki diğer bireylerden ayrılırlar. Bu ayrım sınıf farklılıkları denilen kavramı ortaya çıkarır. Toplumun üst kademelerinde yaşayan bireylere sağlık, eğitim, güvenlik, barınma ve sosyal hayat gibi alanlarda toplum tarafından sunulan olanaklar ve toplumun bireye verdiği değer artarken, düşük kademelerdeki bireyler bu gibi üst düzey olanaklardan mahrum bırakılırlar ve toplum tarafından değersizleştirilirler. Toplumun alt kesimlerinde olup iyi yaşam standartları içerisinde yaşamak isteyen bu bireyler, üst kesime özenerek sınıf atlama çabası içerisine girerler.

Bireylerin sosyoekonomik üstünlüğü olan kesimde yer alabilmeleri için maddi durumlarının iyi olması, bunun için ise kazancı fazla olduğu için toplumda kabul gören bir mesleklerinin olması gerekmektedir. Bireyin maddi getirisi yüksek olan bir işte çalışmak, dolayısıyla da sınıf atlayabilmek için tercih ettiği yöntemler farklılık gösterebilir. Ahlaki ve etik değerlere sahip bireyler çalışıp çabalayarak, gayret göstererek toplumda geçerli bir meslek sahibi olup kendilerine üst kesimden bir yer edinmeye çalışırken, iyi bir eğitim alma olanağına sahip olamamış ya da çaba sarf etme yetisi göstermeden üst statülerde yer almak isteyen bireyler ise etik olmayan yöntemler tercih ederler. Bunu ise toplumdaki bireylerin zaaf ve saflıkları ile bürokratik alandaki boşlukları kullanarak elde etme gayreti ile sağlarlar. Bunun için saf, cahil ve yoksul bireyleri yer yer zorla ve korku salarak, yer yer

toplumsal değerleri kullanarak yer yer de parayla kandırarak üstün olma, saygınlık kazanma ve sınıf atlama hedeflerine ulaşmaya çalışırlar.

Aziz Nesin'in "Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt" adlı yapıtında da bireylerin sınıf atlayıp daha iyi yaşam standartlarında yaşama ve saygınlık kazanma adına ahlaki değerleri hiçe sayan bir yöntem izleyerek önem kazanmaları eleştirilmektedir. Yapıtta odak figür Zübükzade İbraam Bey, çıkarıcı ve üçkâğıtçı kişiliğiyle ortaya çıkmakta, şahsi menfaatleri uğruna bireylerin sorunlarını dinleyip, abarttığı siyasi mevkiinin sağlamış olduğu gücü kullanarak sorunlarını çözeceği vaadiyle onları kandırıp, onlardan rüşvet almaktadır. Daha iyi yaşam standartlarında yaşayabilmek ve saygınlık kazanmak için sınıf atlama çabası içine girmiş olan Zübükzade, bunu sağlamak için halka türlü oyunlar oynayıp, her seferinde onları kandırmayı başarmaktadır. Sorunları çözülmemesine rağmen Zübükzade'nin kurnaz zekâsı sayesinde gelecekte azılı bir siyasi güç olabileceğinden endişe duyan mağdur bireyler, bu kez de korktukları için hesap soramamaktadır. Burada da görüldüğü üzere, değersiz olduğu kabul ettirilmiş alt sınıf, daha üst tabakadakiler karşısında aciz durumda olduğunun farkındadır.

Yapıtta figürlerin düşünceleri iç diyalog tekniği ile okuyucuya anlatılmıştır. Bunun yanında figürlerin birbirleriyle olan ilişkilerinin aktarımı monolog tekniğiyle olurken, geriye dönüş ve tahlil teknikleriyle ile odak figürün kişilik oluşumunda babasının etkisi anlatılmaktadır. "Zübük" kavramının sık sık kullanılması, her figürün başına benzer olayların gelmesi ve Zübükzade'nin insanları kandırmak için söyledikleri leitmotive örnektir.

Figürler başlarından geçenleri kasabaya yeni atanan Almanca Öğretmeni'ne anlattıklarından romanda birinci tekil şahıs ağzından mizahi bir anlatım görülür. Güldürürken düşündürmesi ve akıcı olmakla birlikte samimi ve açık bir dile sahip olması yapıtın başka bir dil-anlatım özelliğidir.

Yapıtta odak figürde görülen kişilik bozukluklarının aile yapısındaki bozukluklar ve toplumsal alandaki bozukluklar olmak üzere iki sebebi vardır. Aile yapısındaki sınıf atlama çabası, manevi değerlerin kaybı ve kadına verilen değer eksikliği gibi bozukluklarken, toplumsal alandaki bozukluklar sosyal ve bürokratik alandaki bozukluklar olarak ayrılırlar. Sosyal alandaki bozukluklar cehalet ve yoksulluk, Bürokratik alandaki boşluklar rüşvet ve adam kayırmadır.

A. AİLE YAPISINDAKİ BOZUKLUKLARIN BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bireyler dünyaya geldikleri andan itibaren ilk ailelerini tanıyıp onları örnek alır, onların yürüyüşlerini, yemek yiyişlerini, konuşmalarını gözlemleyip öğrendikleri gibi, kişilik ve benliklerini oluştururlarken de onları model alırlar. Bu sebeple de ailelerinin sahip olduğu doğru veya yanlış her türlü fikir de bireylere aşılınmış olur. Aziz Nesin'in "Zübük/ Kağrı Gölgesindeki İt" adlı yapıtında da ailesinin bireye aşıladığı fikirlerin bireyin kişiliğinin ve benliğinin oluşumundaki yeri işlenmektedir.

A.1. AİLE YAPISINDAKİ BOZUKLUKLAR

Yapıtta toplumun en küçük birimi olan ailenin birey üzerindeki etkisi, odak figür Zübükzade İbraam Bey ve babası Zeybekzade Kara Yusuf Efe üzerinden okuyucuya yansıtılmaktadır. Zeybekzade Kara Yusuf Efe'nin geçmişinin geriye dönüş tekniği kullanılarak aktarılmasıyla okuyucu, Zeybekzade ve Zübükzade arasında bağ kurar. Bu iki figür de, sınıf atlamak uğruna verdikleri çaba doğrultusunda etik ve manevi değerlerini kaybetmişlerdir ve aile içerisinde kadınların değer görmemesinin de etkisiyle aile bağları zayıftır. Bu durum, yapıtta tahlil tekniği ile anlatılmakla birlikte, Zübükzade'nin kişilik oluşumunda ailesinin, özellikle de baba figürünün etkisini göstermektedir.

a. SINIF ATLAMA KAYGISI

Yapıtın kurmaca gerçekliğinde yüzyıllardır toplumdaki bireylerin daha iyi yaşam koşullarına kavuşmak ve saygınlık kazanmak için, gerektiğinde etik ve ahlaki duyguları yok sayarak, üst sınıfa geçebilme mücadeleleri süregelmektedir. Yapıtta bu durum, Zübükzade İbraam Bey ve babası Zeybekzade Kara Yusuf Efe figürleri tarafından okuyucuya yansıtılmaktadır.

Zeybekzade Kara Yusuf Efe, zamanında olayların geçtiği beldeye ilk geldiğinde kendisini herkese yiğit, cesur, güçlü, kuvvetli, herkesin korktuğu bir zeybek olarak tanıtmıştır. Bunun karşılığında halk ondan korktuğundan ona saygı göstermiş, çeşitli hediyeler sunmuş, onun bir dediğini iki etmemiş ve bu durum onu herkesin bildiği ve korktuğu bir kişi haline getirmiştir. Böyle olmasını Zeybekzade istemiş, halk gerçekleştirmiştir. Zeybekzade'nin bu şekilde bilinmeyi istemesinin sebebi ise sınıf atlama isteğidir. Zübükzade de alt sınıfta olup, halinden memnun olmayan ve sınıf atlamak isteyen babası dâhil birçok insan gibi milletvekili olarak sınıf atlama amacı güder. Milletvekili olunca gelişmiş bir şehir olan Ankara'da güzel bir eve taşınacak, kendisine yani bir milletvekiline yakışır güzel bir kadınla evlenecek, ünlenecek, saygı görecek, zengin olacak kısacası her istediğini elde edecektir. Zübükzade bu isteklerini gerçekleştirebilmek ve daha kaliteli bir yaşam sürmek adına babası gibi sınıf atlama yarışına girer.

Bunun yanı sıra yapıttaki bir başka figür olan Muhelif Kadir Efendi'nin kızları Güldane, Yekdane ve Dürdane de kasabanın delikanlılarının hayran oldukları, bekâr, güzel ve yetenekli kızlardır. Bütün delikanlılar onlara hayran olmasına rağmen, üçü de Zübükzade'yle evlenmek isterler. Bunu sebebi de şüphesiz Zübük'ün mebus olması ihtimalidir. Bu ihtimal onlara o kadar cazip gelir ki onları resmen kör etmiştir, Zübük'ün bir dediğini iki etmeyip

kendilerini kullanmasına izin vermeleri ve dolayısıyla sınıf atlama çabası yapıtta şöyle yansıtılmıştır:

“Yekdane hele, Zübük’e baygın. Mebus karısı olup Ankara’lara mı gitmeyecek, Amerika’lara, Avrupa’lara mı, nerelere!..” (Nesin, 2014, 46)

Bunun yanında, Ebe Hayriye Hanım’ın da Zübük tarafından kandırılmasının nedenlerinden birisi, öğretmen kızını Zübükle evlendirmek istemesi, yapıttaki okumuş tek kadın karakter olan kızını ona uygun görmesidir.

Yapıtta geçen “İstanbul erkeği” ve “İstanbul karısı” gibi kavramlar, yüksek yaşam standartlarında İstanbul’da yaşayan sosyete kesimi ifade etmektedir. Yüksek sınıftaki insanlara farklı kavramlarla hitap edilmesinin toplumdaki sınıflı yapının, bir başka deyişle ekonomik farklılıklardan doğan gelişmemişliğin göstergesi olduğu şu cümlelerde görülmektedir:

“İstanbul’un marifetli gelini, bunların yanında kaç para eder? (...) Aynen İstanbul karısı, hiçbir farkı yok.” (Nesin, 2014, 40)

“Kızların gönlü, İstanbul erkeğinde.” (Nesin, 2014, 41)

Sonuç olarak, yapıttaki figürler toplumun ve ailelerinin çocukluklarından itibaren üzerlerinde yarattığı baskı ortamı içerisinde büyüdüklerinden, kendilerini sınıf atlama mücadelesi içerisinde bulmaktadırlar.

b. MANEVİ DEĞERLERİN KAYBI

İslam dininde güzel ahlaka çok önem verilmektedir. Bu sebeple bireyler, inançlarına göre günah kabul edilen davranışların cezasını çekeceklerinden korkup, ahlak dışı

davranışlardan kaçınırlar. Çocuklarına da nelerin günah, yani yanlış olduğunu öğütleyerek dinin buyruklarını onlara aktarırlar. Böylece din, bireylerin yaşamlarını kontrol edip sosyal düzenin korunmasına yardımcı olur.

Bu yapıtta kurgulanan toplumsal yapıda da dinin bireyler üzerindeki hükmedici gücünün farkına varan kurnaz din tüccarları saf bireylerin inançlarını kullanıp onları kandırarak sömürmeye başlamış, dinin yozlaşmasına neden olmuşlardır. Yapıtta Zübükzade İbraam Bey'in, çevresindekileri kandırmayı başarmasının yollarından birisi de budur. Zübükzade dini değerleri kullanarak toplum üzerinde kurabileceği hâkimiyetin farkındadır ve halk üstünde bu değerleri çarpıtarak güç kurar. Bunu yaparken kendisinin dine ve dini inançlara önem veren birisi olduğunu adeta kasabalının gözüne şu sözleriyle sokar:

“Kasabamıza bir cami yaptıracağız ki, beribenzer bir cami değil, vilayette bile eşi olmayacak (...)” (Nesin, 2014, 190)

Kasabadaki camiye bir ay boyunca bir kişinin bile uğramadığı, kayıp bir hayvanın yokluğundan bir ay sonra şans eseri camide bulunmasıyla anlaşılır. Zübükzade'nin, ailesini ve bütün kasabayı evime hükümet gelecek diye kandırıp, evde eğlence verdiği bilirse de, ihtiyaç olmamasına rağmen yeni bir cami yaptırma planıyla insanların desteğini kazanır ama aşağıda da görüldüğü gibi kimileri tarafından eleştirilir:

“Ulan bunlar nerenin Müslümanı... Yahu, mescide camuş kapanmış, bir ay çıkmamış da, bunların haberi bile yok... Hani bunların namazı, niyazı?” (Nesin, 2014, 220)

“Yahu, bu gece Zübükzade'nin evi vilayetteki Kulaksız Durdu kadının kerhanesini geçti. Oğlanlar bir yanda, karılar bir yanda... Kucaktan kucağa gezerler, oynayırlar. Rakı, şarap sel olmuş arkadaş... Karıları anadan doğma edip oynatmadılar mı, daha da neler...” (Nesin, 2014, 93)

Dolayısıyla dinin bu gücünün farkında olan Zübükzade, dini yozlaştırıp çarpıtarak insanları yönetmeye çalışmaktadır.

c. KADINA DEĞER VERİLMEMESİ

Yapıtta kadınlar, toplumun büyük bir kesimi tarafından ikinci sınıf insan olarak görülmektedirler. Bu durum, yapıtta betimlenen toplumdaki ataerkil aile yapısından kaynaklanmaktadır. Buna göre kadınların görevi evde erkeklere hizmet etmektir. Kadınların aşırı duygusal, zayıf, beceriksiz, akılsız gibi kavramlarla eşleştirildiği yapıya göre erkekler ise zeki, becerikli, başarılı ve güçlülerdir. Yapıtta bu durum, Zübükzade İbraam Bey ile Ebe Hayriye Hanım figürleri ve aileleri üzerinden yansıtılmaktadır. Zübükzade annesi, kız kardeşi ve karısı ile yaşamaktadır. Bu figürlerin yapıt boyunca hep evin içinde oldukları ve Zübükzade'nin isteklerini yerine getirmek için çırpındıkları gözlemlenmektedir:

“(…)kız kardeşine döndü: “(…) Halıları, kilimleri sil süpür. Misafir odasını derle topla. Yorganı, döşeği hep elden geçir.” (Nesin, 2014, 7)

Bunun yanında yapıttaki uzun lakaplı erkek figürlerin yanında isimlerinden bahsedilmez, sadece Zübükzade'nin karısı, annesi, kız kardeşi olarak, Zübükzade'nin sahip olduğu bir eşya gibi var olurlar. Zübükzade ailesinin cahil olmasından hoşnut değildir, ileride mebus olunca ailesinin ona yakışmayacağından kaygılanır:

“Yarın milletvekili olduk diyelim. Ankara'ya götürür de bu karıları kime gösteririm.” (Nesin, 2014, 8)

Kadınların cahil olması, toplumda kadınların okutulmaması algısı sebebiyle eğitim almamalarından kaynaklanmaktadır. Yapıtta erkek figürlere ziyade sayıca az olan kadın figürlerden sadece birisi, Ebe Hayriye Hanım'ın kızı eğitim görmüştür. O ise modern bir şehir

olan İstanbul'dan kasabaya sonradan taşınmıştır, dolayısıyla yapıtta okuyucu, kasabalı olup okumuş olan herhangi bir kadın figüre rastlamamaktadır.

Bu toplumdaki düzene göre, erkekler eş seçerlerken kadınların dış güzelliğine göre karar verirler. Kızlarsa aileleri tarafından zengin, üst sınıflardan erkekler ile evlendirilmek isterler. Yapıtta Muhallif Kadir Efendi'nin güzel, kasabadaki gençlerin gözdesi üç kızı da sadece Zübükzade'yle evlenmek isterler. Bunun sebebi Zübükzade'nin ileride mebus, dolayısıyla kendilerinin de mebus karısı olacaklarını düşünmeleridir. Kasabadaki erkekleri yoksul oldukları gerekçesiyle beğenmeyip, Zübükzade için yanıp tutuşan ve Zübükzade umut verdiği için aralarından biriyle evlenmesini bekleyen kızların yaşı ilerler. Yaşları geçtiği gerekçesiyle artık kimsenin kızlarla evlenmek istememesi sonucunda, bu sefer kızlar herhangi bir koca arayışına girerler. Bunun sebebi, toplumdaki düzene ayak uydurma kaygısıdır. Geçmişten beri süre gelen duruma göre evlenmeyen kadın, toplum tarafından garipsenir ve dışlanır.

Ebe Hayriye Hanım, kendisi de bir kadın olmasına karşın, Zübükzade'nin karısını boşayıp kendi kızıyla evlenmesini istemektedir. Bu durum iç diyalog tekniği kullanarak okuyucuya aktarılmaktadır. Ebe Hayriye Hanım da kendi kızının çıkarı için, başka bir kadının perişan olmasına, ailesinin dağılmasına göz yummaktadır.

“Belki de karısını boşayacağı da doğrudur. Alt yanı görgüsüz, cahil kadın. Kadın dediğin, erkeğin elinin kiri... Boşayıp elini yıkadı mı, bitti.” (Nesin, 2014, 17)

Düşünme yetisine sahip olmadığı düşünülen kadınlar, kendilerini geliştirecek eğitimden mahrum bırakılmaktadırlar. Kendilerini dış dünyadan soyutlayıp bilgilerini, kültürlerini artırarak, geliştirmek yerine evlerinde tutsak, sosyal hayattan uzak bir yaşam sürerler.

B. TOPLUMSAL ALANDAKİ BOZUKLUKLARIN BİREYLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Bireylerin yaşamlarını en çok etkileyen faktörlerden biri de yaşadıkları toplumdur. Farklı fikirleri ve görüşleri olan bireyler toplumdaki kalıplaşmış düzeni bozacakları gerekçesiyle ötekileştirilmektedirler. Bu durumun yaşamlarını olumsuz etkilemesi sonucunda bireyler, toplumda kabul görebilmek adına istek ve düşüncelerini toplumun doğrularına göre şekillendirme mecburiyetine girerler. Dışlanmadan, yabancılaştırılmadan topluma ayak uydurabilmek içinse özgün düşüncelerinden vazgeçmek zorunda kaldıklarından kötü koşullara göz yummaya başlar, haklarını aramaktan, kendilerini savunmaktan vazgeçerler. Bu sebeplerle bireyler kendilerini geliştiremediklerinden toplum da gelişemez. Yapıtta bu durum, Zübükzade'nin yaptıklarını onaylamayanların Zübükzade'nin kurnaz kişiliğinin de etkisiyle onu destekliyor görünmeleriyle anlatılmaktadır. Kasabalılar onu haksız bulmalarına rağmen, kimse bunu dile getirmeye cesaret edemediğinden Zübükzade halkı kandırmayı sürdürmektedir.

B.1. SOSYAL ALANDAKİ BOZUKLUKLAR

Yapıtta Zübükzade'nin insanları kolayca kandırmasına olanak sağlayan en büyük etken, kıvrak zekâsıyla bu aksaklıkları kendi emelleri doğrultusunda kullanmayı başarmasıdır. Cahil bireyler kendilerine söyleneni sorgulamadan yerine getirdiklerinden, yoksul bireyler çaresizlikten yönetilmeye açık olurlar. Bu sebeplerle Zübükzade'ye saygı gösterip, yeri geldiğinde onun makamından korktuklarından, yeri geldiğinde çaresizliklerinden dediğini yaparlar.

a. CEHALET

Cahil insanlar kendisinin bir şey bilmediğini ya da başkalarının kendisinden daha iyi bildiğini kabullenerek, sorgulamadan, başkalarının buyruğu altında yaşamaya alışmıştır. Bu durumun farkında olan ve sınıf atlamak isteyen Zübükzade gibi uyanık ve çıkarıcı kişiler ise cahil bireyleri kolayca üzerlerinde korku salarak ya da toplumsal değerleri kullanarak, onları para ve boş vaatlerle kandırırlar. Yapıtta Zübükzade'nin kasabadaki bireyler üzerinde kolayca etki kurabilmesinin sebeplerinden birisi de bu, yani halkın cahilliğinden yararlanarak onları kandırabilmesidir.

Yapıtta memur olup, güvenceli bir işte çalışıyor olmak bireylerin hem toplum tarafından değer görmeleri, hem de ailelerini geçindirebilmeleri bakımından önem arz etmektedir. Kasabada iş olanakları kısıtlı olduğundan, “memurluk” görevine gelebilmek zordur. Zübükzade, kendisinden iş isteyen Kalaycı Kör Nuri ile Deli Celil figürlerini, onları memurluk görevine getireceğini söyleyip bunun uğruna paralarını alarak kandırır. Kalaycı Kör Nuri'ye orman muhafaza memurluğu, Deli Celil'e telefon muhafızlığı gibi uydurma görevler vererek oyalar. Bu durum, kasabalı halka haksız yere para cezası kesme, telefon tellerinin çalınmaya başlamasıyla hırsızlığın artışı gibi çeşitli sorunlara sebep olur ve yapıtta şöyle anlatılır:

“Sana elli lira ceza yazdım,’ dedi. (...) ‘Suçun ormandan ağaç kesmek.’” (Nesin, 2014, 115-116)

“Bu zamanacak telefon teli çalmak kimsenin aklına gelmezdi. Şimdiyse rezalet...” (Nesin, 2014, 183)

Toplumda cehaleti ortadan kaldırmanın yolu eğitimidir. Yapıtta özellikle kadınların eğitim alması konusunda gereken hassasiyetin katıyen gösterilmediği görülmektedir. Kız çocuklarının okula gönderilmek yerine erken yaşta evlendirilerek bir an önce kendisine

bakacak bir koca bulması önemsenmektedir. Erkek çocuklar için ise okumak dini yönden bir sorun oluşturmamakla beraber, okul yetersizliği, okula gitme koşullarının uygun olmaması, ekonomik yetersizlikler gibi nedenler sebebiyle okula gitmemektedirler. Yapıtta Terzi Cemal, erkek kardeşinin liseye gitmek istemesine rağmen, kasabada lise bulunmaması sebebiyle gidememesinden yakınmaktadır.

“Oğlan kardeşi buranın ortaokulunu bitirince, ille de lise mektebinde okuyacağım diye tutturmuş... Fakir terzi, vilayete göndertip de kardeşini lisede nasıl okuta?”
(Nesin, 2014, 23)

En yakın lisenin şehirde bulunmasına ek olarak, fakir Terzi'nin maddi durumu kardeşinin eğitimini finanse edip, destekleyecek düzeyde değildir. Şehirde kardeşini gönderebileceği bedava bir yatılı okul bulunmasına karşın, bu olanaktan ancak otorite sahibi kişiler yararlanabilmekteledir. Bu durum, devlet kurumlarındaki yozlaşmanın bir örneği olmakla beraber, sınıf farklılıkları sebebiyle toplumun alt kesimlerinin iyi bir eğitim almalarının neredeyse olanaksız olduğunu göstermekte, bu insanların çaresizliğini gözler önüne sermektedir.

Yukarıda bahsedildiği üzere, maddi olanakların ve devletin sağlamak sorumluluğunda olduğu imkânların yetersizliği, devlet bünyesinde barındırdığı kurumlarında sıkça rastlanılan torpil ve adam kayırma olaylarının eğitim kurumlarına da yansımış olması gibi zorlu koşullar altında öğrenim görmesi beklenen halk, göz göre göre eğitimsiz bırakılır. Bu cahil, geri kalmış halkı yönetmek ise çocuk oyuncağıdır. Yapıtın kurmaca gerçekliğindeki toplum yapısı da işte bu şekildedir. Zübükzade, bu bozukluklardan yararlanarak bilgi yoksunu kişilerden oluşan kasabayı parmağında oynatır.

b. YOKSULLUK

Yapıtın kurmaca gerçekliğinde geniş aileler kuruldukça geçindirilmesi gereken kişi sayısı da arttığından yoksulluk oranı yüksektir. Yapıtta da Terzi Cemal, kalabalık bir aileye sahiptir. Yedi kişinin bakımını üstlenmiş olan terzinin, maddi durumu kötü olduğundan kardeşini okula gönderemez ve bu konuda Zübükzade'den yardım ister. Zübükzade "vekilin sıkı ahbabı" olduğu yalanıyla Terzi Cemal'i kandırır ve ondan hediyeler alır. Yapıtta bu durum Terzi Cemal'in ağzından diyalog tekniğinden yararlanılarak şöyle anlatılmaktadır:

"Fakir terzi, vilayete göndertip de kardeşini lisede nasıl okuta? Herif geçiminden acizlik getirmiş. Garip terzinin başında yedi nüfus..."(Nesin, 2014, 23)

"Ulan ben bu herifi, şu makasım la kaputbezi gibi doğramaz mıyım?(...)Üç kat elbise gitti, palto gitti... Herif bizi göz göre göre dolandırdı heyri... Bugün yarın, bugün yarın derken, mektep zamanı da geçti." (Nesin, 2014, 24)

B.2. BÜROKRATİK ALANDAKİ BOŞLUKLAR

Tüm ülkedeki kurumsal yapıların, hukuk ve adalet sisteminin güçlü temellere oturtularak oluşturulması, bunun eğitim ile desteklenmesi toplumsal düzenin sağlanabilmesi ve sağlıklı işleyebilmesi için şarttır. Bu temellere uygun kurulmayan bürokratik sistemin, iktidar ve nüfuz kazanmak amacı güden çıkarıcı kişiler tarafından kullanılmasıyla toplumsal düzen sağlanamaz ve sistem bu çıkarıcı kişilerin kontrolüne girer. Kısacası, bürokratik sistemin bozulması, toplumsal düzenin bozulmasına neden olur. Bürokratik sistemin yozlaşması sonucunda devlet, toplumun beklentilerini karşılayamaz ve toplumdaki düzeni sağlama görevini yerine getiremez hale gelir. Böylece sorunlarını hukuk ve adalet ile çözemeyen toplumda bürokratik boşluk oluşur ve halk sorunlarını rüşvet ve iltimas ile çözmeye çalışır.

Yapıtta önce belediye reisi, sonrasında ise mebus olan odak figür Zübükzade'nin bu bürokratik boşluğu kendi çıkarları için kullanması aktarılırken, yapıtın kurmaca gerçekliğindeki devlet kurumlarında veya devletin bünyesinde önemli konumda çalışanların karakterleri hakkında da okuyucuya bilgi verilmektedir. Zübük'ün halkın korkularından yararlanarak onları kandırması, bürokratik gücün önemini vurgulamaktadır. Zübükzade devamlı samimi olduğu makam sahibi ve güçlü arkadaşlarının ona ne denli değer verdiklerinden bahseder. Bunun sonucunda kasabalı halk bürokratik bozukluklardan haberdar olduklarından sorunlarının çözülmesi için Zübük'e başvururlar ve onun gibi düzenbaz birinin de ileride iyi bir konuma yükselebileceğini düşünerek ondan korkarlar.

a. RÜŞVET VE İLTİMAS

Yapıtta da bu durum devlet kurumlarına alınacak kişilerin girdikleri sınavlarda iltimasın kol gezmesiyle, devlet kurumlarını içeren bir sorunun giderilmesi için araya tanidik sokulmasıyla örneklenmektedir. Zübükzade bu durumu sürekli vurgulayarak bireylerin sıkıntılarını çözebilmeleri için ellerindeki tek çözüm olarak kendisini öne çıkarır. Bu durum yapıtta sıkça geçmesi yönüyle leitmotive tekniği kullanılarak okuyucuya şöyle aktarılmıştır:

“Şu işe müsabaka imtihanıyla memur alınacak deniyor. Bu imtihan dedikleri ne? Namussuzluk imtihanı... Namusu düşük olan seçilip imtihanı kazanıyor. Alçaklıkta üstün olan terfi edip en baş yere geçiyor.” (Nesin, 2014, 20)

“Yol yordam bilmeyiz ađam. Bu iş iltimas ister, arka ister...” (Nesin, 2014, 23)

Zübükzade yapıt boyunca kasabalılara yüksek mevkilerdeki arkadaşlarıyla arasından su sızmadığından bahseder. Böylece sorunlarını halledebileceği yalanıyla sahte bağlantılarını överek kasabalıyı kandırır. Bu durumun kendini sürekli tekrarlaması leitmotive örnektir:

“Ankara’da tanıdığım çok. Velakin bu sizin iş, mektupla, telefonla olmaz. Ben kalkıp sevabına Ankara’ya gitsem gerek. Sağa sola para yedireceğiz.” (Nesin, 2014, 20)

“Ben bu senin işini tepeden inme yaptırırım. Ya valiye söylerim ya da... Olmazsa Ankara’ya gideriz senin hatırın için.” (Nesin, 2014, 25)

Yapıttaki kurmaca gerçeklikte belirli bir eğitim düzeyi gerektiren meslek guruplarındaki çalışan sayısı zor eğitim koşulları nedeniyle yetersizdir. Bunun yanında, yasalar günün koşullarına uygun olmadığından sorunlara çözücü öneriler getirilememekte, davaların sonuçlanması uzun yıllar sürmektedir. Ayrıca davayı kazanabilmek adına rüşvet ve adam kayırma gibi yollara da başvurulmaktadır. Bürokratik alandaki bu boşluklar sebebiyle bireylerin hukuk sistemine olan güvenleri sarsılır. Yapıtta bu durum, mahkemelerde biriken dava sayısının çokluğuna bağlı olarak bir davadan uzun yıllar sonuç alınamaması ve bu yüzden bireylerin rüşvete yönelmesi sorunsalı üzerinden okuyucuya aktarılmaktadır. Zübükzade, bu sorunsalı kullanarak bireylere sorunlarını çözebilecek tek seçenek olarak kendisini gösterir:

“Bu işin ucunda para dönerse olur. Vergini verme, rüşvetini ver; bu zaman böyle bir zaman...” (Nesin,2014, 20)

Seçilmiş kişiler siyasi iradenin gücünden faydalanarak, hukuka rağmen güç elde etmeye çalışırlar. Bürokratik ve hukuksal sistemin tam oturmamasından veya zaafından da faydalanarak süreçleri çıkarlarına uygun, istedikleri şekilde yönetirler. Yapıtta halk, Zübükzade’nin ileride makamını kullanarak yapabileceklerinden korktuğundan ona karşı gelmeye cesaret edemezler ve bu durum yapıttaki diğer figürlerin ağzından şöyle anlatılır:

“Olur da, dedikleri doğru çıkar, mebus olursa, bize buralarını dar eder.” (Nesin, 2014, 17)

“Benimkisi korkudan... Korku dağları bekler, demişler. (...) Evet, herif yalan demeye yalan diyor, biliyoruz. Velakin, ya yalan değilse...” (Nesin, 2014, 83)

Sonuç olarak, yapıtaki toplumun bürokratik alanlarındaki rüşvet ve iltimas gibi bozuklukların varlığı yüzyıllardır devam etmektedir. Buna göre güçlü tanıdıkları olan veya maddi durumu iyi olan bireyler haksız yollardan kazanç ve başarı elde etme imkânına sahip olurlar. Bu durum bazı devlet kurumlarında düzensizliklere, bireyler arasında ise eşitsizlik ve adaletsizliklere sebep olmaktadır. Bireyler ise bu bürokratik aksaklıklar sebebiyle korktuklarından haklarını aramaktan çekinirler. Bu durum karşısında toplumda güvensizlik ve huzursuzluk görülmesi kaçınılmazdır.

SONUÇ

Yapılan bu değerlendirmelerden yola çıkarak yapıtın kurmaca gerçekliğindeki toplumda hem aile yapısında hem de toplumsal alanda yüzyıllardır süregelen çeşitli bozukluklar olduğu görülmektedir. Bu bozuklukların giderilemeyişinin sebebi ise bunların bireylere aileleri tarafından aktarılmasıdır. Küçük yaşlardan itibaren her şeyi ailelerini gözlemleyip, onları öykünen bireyler, ailelerinin hırslarını, değerlerini, olaylara karşı bakış açılarını, fikir ve düşüncelerini de benimseyebilmektedirler. İlk olarak, yüksek statülü bireylerin yaşam standartlarının, olanaklarının ve toplum tarafından gördükleri değer de yüksek olması, düşük statülü bireylerde yüksek statülere çıkma isteği oluşturur. Alt sınıfta olmalarının verdiği memnuniyetsizlik sebebiyle sınıf atlama uğruna sarf ettikleri çaba, hayatlarının büyük bir bölümünü oluşturduğundan, bu durumun bireyler tarafından fark edilmemesi olanaksızdır. Bunun yanında, toplumun manevi duygu ve değerleri el üstünde tuttuğunu fark eden bazı çıkarıcı ve kurnaz kimseler, kendi menfaatleri doğrultusunda dini yozlaştırıp halkı yönlendirmede bir araç olarak kullanmışlardır. Dinin buyruklarını sorgulamadan kabul eden bireyler ise, bu duruma karşı çıkmamış, yönetilmeye açık hale

gelmişlerdir. Toplumdaki bir başka aksaklık ise, kadına değer verilmeyişidir. Ataerkil toplum yapısı sebebiyle kadınlar ikinci sınıf insan konumundadırlar. Kadınların eğitimden mahrum bırakılmaları kendilerini geliştirememelerine neden olmaktadır.

Yaşadıkları toplum, bireylerin yaşamlarını en çok etkileyen faktörlerden birisidir. Bireyler dışlanmamak, ötekileştirilmemek adına fikirleri ve görüşlerini, tavır ve davranışlarını içinde yaşadıkları toplumun doğrularına göre şekillendirmek zorunda kalırlar. Bireylerin kendilerini geliştirememeleri sonucunda ise gelişmemiş, geri kalmış bir toplum oluşur. Bireylerin kendine güvenlerini sarsan etmenlerin başında yoksulluk gelmektedir. Yoksul bireylerin eğitime gereken önemi vermemeleri sonucunda yeni yetişecek bireyler de eğitimsiz kaldıklarından cahil bir toplum yetişir. Bunun yanında bu kişiler işçi konumunda çalıştıkları için, kendilerinden üst kademede ki kişilerden eğitim almaya, yönetilmeye alışmışlardır. Bunun sonucunda cahil bireylerden oluşan, köle gibi sorgulamadan kabul eden geri kalmış bir halk, dolayısıyla da geri kalmış bir ülke oluşur. Ayrıca devletin kendi menfaatleri doğrultusunda devlet kurumlarında iltimas ve adam kayırma gibi aksaklıklara olanak vermesiyle, toplumda eşitsizlik ve adaletsizlik gözlenir. Bu durumlar karşısında hakları için savaşamayan bireyler toplumun ve yöneticilerin kendilerini yönetmesine izin vermiş olmaktadır.

Yapıt boyunca odak figür Zübükzade İbraam Bey'in insanların cahilliklerini, yoksulluk kaynaklı çaresizliklerini, bürokratik alandaki boşluklar sebebiyle toplumda bulunduğu kısmen güçlü konumunu yalanlarının da yardımıyla kullanarak kasabalıları kandırıp onlardan rüşvet almasına rağmen desteklerini de kazanması sonucunda sınıf atlayıp belediye reisliğinden mebus konumuna yükselmesi yolunda attığı adımlar okuyucuya aktarılmaktadır. Babası Zeybekzade Kara Yusuf Efe halkı onlardan hediyeler alıp saygı görmek adına fiziksel üstünlüğü ile korkuturken, Zübükzade halkı rüşvet alıp desteklerini alarak mebus olmak için mevkiini kullanarak korkutması yönünden babasıyla benzerlik

gösterir. Bunun yanında yapıt, farklı figürlerin Zübükzade'nin oyunlarına gelip onun tarafından kandırılmalarını kasabaya yeni atanan Almanca Öğretmeni'ne anlatmalarından oluşmaktadır. Okuyucu, insanların başlarından geçen hikâyeleri okudukça bu hikâyeler arasında bir köprü kurar çünkü aynı durum tekrarlanır gibidir. Kasabalı Zübük'ün palavracı kişiliğinin farkında olmasına ve bu adam beni yine kandıracak diyerek tetikte olmaya çalışmasına karşın her seferinde Zübük'ün oyunlarına gelerek sanki kendisini bilerek kandırır.

Almanca öğretmenine, Zübük'ün ne denli kurnaz olduğu anlatılmıştır buna rağmen, yapıtın sonunda Zübük onu da kandırmayı başarır. Almanca Öğretmeni bu durumunu kendi Zübüklük'ü olarak ifade eder. Zübükzade'nin yıllardır insanları kandırıyor ve kandırmaya devam ediyor olmasına rağmen onu roman boyunca eleştiren halk tarafından mebus seçilmesinin sebebi, her insanın içinde olan bu Zübüklük olgusudur. İnsanlar kendileri Zübük olmasalar, Zübükzade gibi Zübükleri yüceltmeyip onu başlarına yönetici konumuna getirmeyeceklerinden o da bu gücü elde edemeyecektir.

Bu tez toplumsal yapıdaki aksaklıkların ve dolandırıcı insan tiplerinin nasıl oluştuğunu anlamaya yarayacak okumalara ışık tutabileceği gibi kara mizah eserlerin amaçlarına nasıl bir dil-anlatım özelliği sayesinde ulaştığını da anlamayı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Nesin, Aziz. Zübük/Kağrı Gölgesindeki İt. İstanbul. Nesin Yayıncılık A.Ş, 1961